

Ulla Herkel, Maarja Tinn

Ühiskonnaõpetuse töövihik

9. klassile

II osa

Maurus

V OSA. AVALIK SEKTOR 4

VI OSA. ÄRISEKTOR 43

VII OSA. RAHATARKUS 59

VIII OSA. KOLMAS SEKTOR 68

Ülesannete märgistusest

PROJEKTÖPE

KIRJALIK ARUTLUS

UURIMISÜLESANNE

TÖÖ ALLIKAGA

ÕPETUS

RÜHMATÖÖ

TÖÖ SEADUSEGA

1. Töö tekstiga. Vastamisel kasuta nii oma teadmisi, õpikuteksti kui ka lisatud arvamuskirjat. (5.1)

Paljud uurimused näitavad, et võim tõepoolest muudab inimesi. Võimule saades justkui minetatakse mitmed valitsemiseks vajalikud oskused. Psühholoogid räägivad võimu paradoksist. See tähendab, et võim saavutatakse läbi empaatia, koostöö, avatud mõtlemise, suuremeelsuse ja õigluse poole püüdluse. Ja ometi niipea, kui võim või edu saavutatud, muututakse omakasupüüdlikuks, osavõtmatuks, pealiskaudseks ning selline suhtumine viib allakäigutele.

Kui me teadlaste abil teame, kuidas võim kipub inimesi muutma selliselt, et võimu hoida on raske, siis kas leiame uurimistöödest abi ka võimu paradoksiga toimetulemiseks?

Eeskätt rõhutavad teadlased põhimõtet, et võimu hoitakse ja kasvatatakse seda ära andes. See tähendab koostööd, suuremeelsust, avatust ja võimu jagamist, aga ka tänuavalduste ja kiituse andmist. Ma ei tea, miks on paljudel poliitikutel nii keeruline mõista, et poliitiliste vastaste tunnustamine teeb tugevamaks, võimu jagamine partneritega ning avatud ja kaasava valitsemistava viljelemine suurendab võimulolijate mõjujõudu.

Teiseks soovivad teadlased nii poliitikas kui ka äris hoida meeskondi võimalikult mitmekesisena, et mitte sattuda ühtmoodi mõtleivate inimeste kõlakotta, hoiduda stereotüüpsetest arusaamistest ja säilitada sotsiaalset tundlikkust. Oluline on toetada eriavastuste väljatoomist. Üksnes takka kiitvad nõuandjad ja valitud kurssi õigustavad seisukohad on kindel tee võimupositsiooni kaotamiseni.

Küllli Taro*. Oskus võimule saada erineb oskusest võimul hakkama saada. ERR, 20.11.2023

*Küllli Taro on avaliku halduse ekspert

1.1. Defineeri oma sõnadega mõiste võim.

.....

.....

1.2. Selgita, milles seisneb võimu paradoks.

.....

.....

.....

1.3. Kas oskad tuua näidet olukorrast, kus võim on inimest muutnud? Miks selline muutus sinu meelest toimus?

.....

.....

.....

1.4. Kas nõustud artiklis esitatud seisukohaga, et võimu hoitakse seda ära andes? Selgita.

.....

.....

.....

1.5. Millist kasu saab võimu teostaja selles, kui teda ümbritsevad mitmekesiste vaadetega inimesed? Mis probleeme võib see talle kaasa tuua? Miks on see tähtis ühiskonnale tervikuna?

.....

.....

.....

.....

1.6. Miks arvatakse tihti, et Eesti Vabariigis kuulub kõrgeim võim poliitikutele, kuigi see nii ei ole?

.....

.....

.....

1.7. Leia põhiseadusest kinnitust sellele, et Eestis on kõrgeima võimu kandjaks rahvas.

.....

.....

.....

2. Täida tabel, toetudes põhiseadusele ja Euroopa Parlamendi valimise seadusele. (5.2; 5.3; 5.4)

Valimised	Kellel on õigus valida?	Kellel on õigus kandideerida?
Kohaliku omavalitsuse volikogu valimised	....	....
Riigikogu valimised	....	....
Euroopa Parlamendi valimised	....	....

Eesti Vabariigi põhiseadus

Euroopa Parlamendi valimise seadus

2.1. Selgita oma sõnadega, mida tähendab, et valimised on:

- üldised – .....
- .....
- .....

- regulaarsed – .....
- .....
- .....
- ühetaolised – .....
- .....
- .....
- vabad – .....
- .....
- .....

3. Demokraatlikus riigis on keelatud inimesi ebavõrdselt kohtlevad valimispiirangud. Näiteks ei ole lubatud kehtestada tsensus, et valimistel võivad osaleda vaid kõrgharidusega inimesed või inimesed, kes omavad kinnisvara. Mõtle lisaks veel kaks inimesi ebavõrdselt kohtlevat valimistsensust. (5.2)

3.1. Selgita, miks selline tsensus ei saa olla lubatud ja milliseid negatiivseid tagajärgi see kaasa tooks.

.....

.....

.....

.....

3.2. Vaata Tartu Ülikooli Skytte instituudi kodanikukooli videot, kus poliitik Kristina Kallas selgitab, mis on valimiskünnis. Täida saadud info põhjal tabel.

Valimiskünnise eelised	Valimiskünnise puudused
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....

3.3. Uuri viimaste Riigikogu valimiste tulemusi. Kui valimiskünnis oluks 2%, kas Riigikogus oleks esindatud rohkem erakondi? Kas see oleks sinu arvates hea või halb? Kuidas see mõjuks demokraatialle ja ühiskonna toimimisele? Selgita.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3.4. Looge rühmatööna ühe erakonna valimiskampaania plakat. Vahetage plakateid teise rühmaga ning analüüsige seda visuaalse kirjaoskuse õpetuse põhjal (vt lk 9).

Blank area for creating a campaign poster, overlaid with a large, light blue watermark reading 'Tema' diagonally.

ÕPETUS. PROJEKTI KORRALDAMINE

Projekt on rühmatöö vorm, mille kestus võib olla ühest päevast mõne kuuni. Projektitööga arendad õpi-
oskusi, täpsust ja vastutustunnet, parandad planeerimisoskust ja saad koostöökogemusi.

Tavaliselt sõnastab projekti eesmärgi ja seab sellele ajalise raami õpetaja, kuid projekti sisu ja teostamise viisi valivad õppijad ise.

Projekti alustades lepitakse esmalt rühmas omavahel kokku ajakava ja tegevusetapid. Seejärel pannakse paika see, kes mis ülesande eest vastutab, ning lõpuks see, kuidas projekti tulemus vormistatakse ja esitletakse.

Iga projekti peaks kirjeldama järgmiste osade kaudu:

1. **pealkiri** või teema ja autor(id);
2. **sissejuhatus:** projekti olemus ja eesmärk, autori(te) huvi konkreetse teema vastu, ülesannete jaotus rühmal liikmete vahel;
3. **põhjendused ja eeltöö:** esialgse olukorra kirjeldus, ülevaade info kättesaadavusest konkreetse teema kohta, oodatavad eesmärgid, kasutatud töömeetodite kirjeldus ja põhjendus;
4. **ülevaade tööst:** tööde tegemise järjekord, tulemuste hindamise kriteeriumid, töö tegijate individuaalne panus (mis ülesandeid keegi täitis);
5. **tulemuste analüüs:** mis saavutati ja mis jäi vajaka ning mida ja miks tasub edasi uurida;
6. **kokkuvõte ja järeldused:** lühike töökirjeldus, hinnang kasutatud meetoditele, eneseanalüüs, töö eduka jätkamise võimalused.

4. Projektõppe ülesanne. (Valimis)debati korraldamine koolis

Korraldage klassis debatt. Valimistevahelisel ajal võib debatt toimuda kogukonnas-ühiskonnas olulistel teemadel, kuid võite debati pidada ka mõnel koolielus päevakajalisel teemal (nt enne õpilasesinduse või klassivanema valimisi), et probleemi lahendamiseks parimaid teid leida.

Kui debati korraldamine jääb aega vahetult enne üldvalimisi, siis moodustage klassis rühmad, et tutvuda erakondade peamiste (valimis)lubadustega. Selleks valige 2-3 valdkonda, mis teile huvi pakuvad ning milles tuleks välja erakondade erinevad seisukohad. Vaadake, et valitud valdkonnad sobiks kokku eesiseivate valimistega: näiteks maksuteemad on Riigikogu, mitte KOV-i valimiste teema, keskkonnateemad sobivad aga aruteluks kõigi valimiste, sh Euroopa Parlamendi valimiste eel.

Kutsuge kooli nende teemade üle debateerima erakondade ja valimisliitude esindajad, kuid pange varem paika valikukriteeriumid: mitu osalejat kutsute, mis põhimõtete alusel (nt ainult need, kes ületavad viimaste uuringute põhjal valimiskünnise), kuidas tagate debatis soolise tasakaalu, kas kutsute ainult kindlas piirkonnas kandideerivad poliitikud jms.

Jagage klassis rollid: moderaatorid, kes debatti juhivad (iga teema kohta 1 õpilane); debati ajal töötavad faktikontrollid, kes annavad paneelide lõpus ülevaate esitatud vaeväidetest ja kasutatud demagoogia-võtetest (iga debatis osaleja kohta vähemalt 2); tehniline tugi; ajakirjanikud-fotograafid, kes sündmust jäädvustavad; kommunikatsioonispetsialistid, kes sündmust koolis reklaamivad ning selle kajastamise eest vastutavad.

Debati kuulajad võivad kasutada väitlusest tuttavat punktisüsteemi, et hinnata väitlejate sooritust: kes sai ülesandega hakkama paremini, kes halvemini (sh tuleb arvesse võtta faktikontrollide esiletoodut). Debati järel võib klassis koguprotsessi ühiselt analüüsida: kas lähteülesanne sai täidetud, mis ootamatusi ette tuli, mis osutus eeldatust raskemaks, mis olid olulised õppimiskohad jne.

ÕPETUS. VISUAALSE KIRJAOSKUSE ARENDAMINE EHK KUIDAS ANALÜÜSIDA VISUAALE?

Fotopõhine analüüs: mida sa pildil näed, mis lugu see räägib, mida see sümboliseerib?

Kompositsioon ja kujundid: analüüsi, kuidas on foto komponeeritud, mis kujundeid või jooni saab esile tuua (millised toonid on valitud; kas rõhutatakse mingeid detaile; mis on pildil nähtaval, mis varjatud) ja kuidas need mõjutavad vaataja pilku ja tõlgendust (kes või mis on esiplaanil-tagaplaanil; kuhu on suunatud tegelaste pilk; kui palju on tegelasest näha: kas vaid nägu või kogu keha).

Teema ja sõnum: uuri, mis lugu või sõnumit foto kannab. Mõttele, kuidas fotod konkreetset teemat või situatsiooni kajastavad ning milliseid väärtusi ja emotsioone või mõtteid need vaatajas tekitavad.

Konteksti mõistmine: selgita fotode konteksti kaalukust. Kuidas foto avaldamise kontekst mõjutab fotode tähendust (nt kas sama foto teises kontekstis kannaks teist sõnumit)?

Arutage rühmas oma tähelepanekuid ja võrrelge fotode tõlgendusi. Selgitage, kuidas nende järelduseni jõudsite.

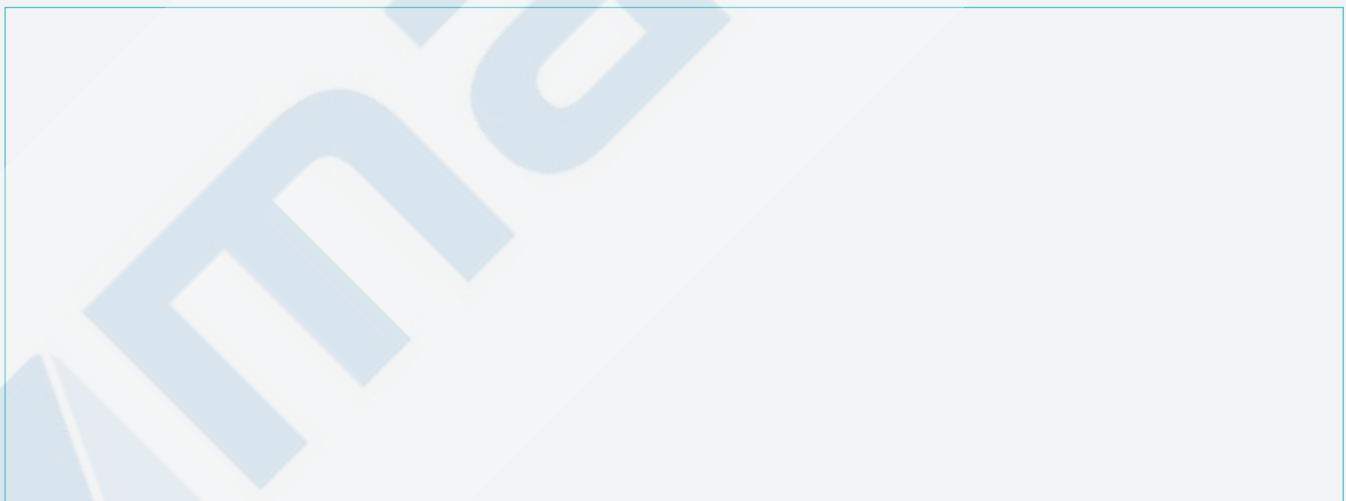
Ühiskonnateadlase Maria Murumaa-Mengeli loeng „Sissejuhatus visuaalsete tekstide analüüsi“.

5. Töö piltidega. Valimised diktatuuririigis

Otsi internetis pilte mõnes diktatuuririigis (nt Valgevene, Põhja-Korea, Venezuela, Hiina) viimasel kümnendil toimunud valimistest, valimiste-eelsest miitingust vms. Võid valida nii propagandafoto kui ka sõltumatus meediaväljaandes ilmunud foto, kuid tähtis on, et foto annaks sinu meelest hästi edasi diktatuurisele valitsemisele iseloomulikke jooni valimiste ajal. Näiteks võidakse fotol kujutada opositsiooni miitingu mahasurumist või valitsusliikmete kohtumist rahvaga. Võimalusel prindi foto välja ja kleebi see siia.

5.1. Analüüsi, mida fotol näed.

Kompositsioon ja kujundid	<p>.....</p> <p>.....</p>
Teema ja sõnum	<p>.....</p> <p>.....</p>

Konteksti ja tausta mõistmine	....
Mida tahaksid fotol kujutada kohta täpsemalt teada?	....

5.2. Lisaülesanne. Laienda ja/või täienda fotot, joonistades sellele detaile või lisades jutumullid koos tekstiga, et anda edasi diktatuuririigi ühiskonnale omast õhustikku.

6. Riigipea (5.5)

6.1. Uuri põhiseaduse §-st 78, mis on presidendi pädevused, ja pane kirja need kolm, mida pead kõige olulisemaks. Põhjenda oma valikut.

PÄDEVUS	PÕHJENDUS
....	....
....	....
....	....

6.2. Loe põhiseaduse § 84. Mis on selle sätte mõte?

.....
.....
.....

6.3. Töö tekstiga. President saab oma sõnumit ühiskonnale edastada kõne kaudu. Kõnes võib ta esitada vaateid ja täheldusi või juhtida tähelepanu mõttekohtadele ja eetilistele valikutele. Hea kõne sisaldab ettepanekuid ja sõnastab ühiskondlikud eesmärgid. Loe president Lennart Meri 2001. aastal peetud kõnet kooliaasta alguse puhul ja president Alar Karise kõnet 2023. aasta tublidele koolilõpetajatele.

President Lennart Meri kõne (2001)

President Alar Karise kõne (2023)